
„Nincs többé szükség a társadalom e naplopóira, mert azokat a funkciókat, melyeket eddig végeztek (tanítás, szociális gondoskodás, egészségügyi szolgálat), immár a szocialista állam veszi át. [...] El vagyunk szánva arra, hazánk és békénk védelmében az imperialistáknak ezt az ötödik hadoszlopát, a klerikális reakciót is felszámoljuk. (Révai József)

(Szabad Nép 1950. június 6.)

Kardos Norbert

„Az egyház szolgáljon, de ne legyen szolgál!”

Egyházüldözés a Rákosi- Kádár diktatúrában

Lakóhelyemen, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a fehérgyarmati járásban található **Nábrádon**, van a református templom falán egy emléktábla. A református gyülekezet állíttatta egykori lelkésze, Szenczi Győző emlékére.

”Emlékezz az ősidőkre, gondolj az elmúlt nemzedékek éveire!

Kérdezd atyádat, elbeszéli, véneidet, majd elmondják.¹”

I. Az egyházak helyzete 1945-1956 között

A háború utáni éveket a vallásosság élénkülése jellemezte. Ez a folyamat azzal magyarázható, hogy a háború alatt sok családot érintett tragédia. Ez a folyamat nem tartott sokáig, mivel **1945**-től a kommunista párt fokozatosan számolta fel politikai és közéleti vetélytársait. Kiemelt figyelmet fordított az egyházak megtörésére. Az ezzel az egyházpolitikával szembe forduló lelkészek ellen népbírósi eljárások indultak, rendőri felügyelet alá kerültek, kényszernyugdíjazták vagy elzárt vidéki gyülekezetekbe helyezték át őket. Több lelkész került büntetésként Szatmárba is. (Nábrádra Szenczi Győző.) **1948**-hoz köthető a felekezeti iskolák államosítása, s **1949**-ben rendeletben törölték el a kötelező iskolai hitoktatást. Az állam és az egyházak szétválasztását jogilag az **1949**. évi alkotmány rögzítette. Az egyházak bevételi forrásainak megszüntetése (kárpótlás nélküli földreform, alapítványok államosítása, egyházi adók állami beszedésének eltörlése), az egyházfenntartó rétegek elszegényedése miatt az egyházak a korábbinál jóval nagyobb fokú anyagi kiszolgáltatottságban éltek.

¹ Mózes 5. könyve, 32. fejezet 7.

Az **1950-es** évek az egyházak életében a látványos terror időszak volt. Szűkítették, majd felszámolták az egyházak közéleti, politikai aktivitását. Kikényszerített vezetőcserék, az egyházi intézmények államosítása, a lelkészi kar megtörése jellemezte ezt az időszakot. 1951-ben az egyházak teljes körű állami felügyeletére, ellenőrzésére létrehozták az Állami Egyházügyi Hivatalt. Egyik speciális feladata az információk begyűjtése az egyházi szertartásokról, a papokról, a hívekről, azok politikai, közéleti hangulatáról, véleményéről. Hogy az egyház- és vallásüldözés látszatát a hatalom elkerülje, sokszor indított megalapozatlan vádakkal – háborús - és szovjetellenes izgatás címen - népbírósi eljárást lelkészek és más egyházi tisztségviselők ellen.

Nemcsak a lelkészek, hanem a hívők ellen is propaganda-hadjáratot indítottak. Az egyházi ünnepek egy részét felszámolták. Munkanappá nyilvánították karácsony másnapját (1952), majd húsvét hétfőt is (1953). A karácsonyi ajándékot sem hozhatta a Jézuska, hanem szovjet mintára a Téalapó. Szent István ünnepét az új kenyér és az új alkotmány (1949) ünnepévé „keresztelték”.

A lelkészeket arra kényszerítették, hogy a kommunista berendezkedés intézkedéseit igyekezzenek elfogadtatni a híveikkel. Hangulatukat, kiszolgáltatottságukat, megalázottságukat, félelmüket szemlélteti egy 1953-ban keltezett levél, amit egy szatmári kisközségben szolgáló református pap írt esperesének. Úgy gondolom, hogy tanulságos néhány részletét idézni: ²

*„Egy sajnálatos tényről kell jelentést tennem, amelynek megtörténtét Isten és emberek előtt szívből bánok s kérem, legyen segítségemre ügyemben. Virágvasárnap délelőtti istentisztelet után bejelentettem a templomban, hogy nagypéntek és húsvét napja munkanap. Kértem híveimet ezt vegyék tudomásul. [...] Híveim egy akarattal kértek, hogy a szokott időben tartsuk meg az istentiszteletet. Másnap a tanácselnök felhívott s barátságosan megbeszéltük az istentiszteletek tartásának ügyét, eszerint úgy nagypénteken, mint húsvét másodnapján reggel 8 órára befejezzük a délelőtti istentiszteletet, este végezzük a délutánit. [...] Húsvét első napján bejelentettem híveimnek, hogy húsvét másodnapja munkanap; ekkor is kértem őket, hogy inkább este jöjjenek templomba. Húsvéthétfőn tényleg a szokott időnél hamarabb harangoztattam, 8 óra után, s ez a bűnöm. Este 7 órakor mentünk templomba. Én a tekintetben nem érzem magam bűnösnek, hogy úgy nagypénteken, mint húsvét másodnapján ünnepeltek az emberek.[...]... azt is hangsúlyoztam, hogy a munkával is lehet Istent dicsőíteni, sokszor jobban, mint tétlenségnek nevezett ünnepléssel. Kérem az ügynek helybeli kivizsgálását s híveimnek meghallgatását. Amennyiben vétettem, Istentől és emberektől megbocsátást kérek s ígérem, hogy ezt a botlásomat a jövőben, Isten segítségével, egyházi és állami rendeletek pontos betartásával jóvá fogom tenni, s az leszek, ami voltam: engedelmes szolgálója az Istennek és építője a szocializmusnak.
Kisléta, 1953. április 8. Mély tisztelettel: Baráth Mihály református lelkész.”*

² Bán István: Arctalan szolgálók. In: Szabolcs-Szatmár Bereg megyei Szemle

II. Az egyházak a forradalom napjaiban- 1956. október 23 - 1956. november

„Adják vissza a templomunkat!” - már a forradalom első napjának délutánján ezt követelte az a több ezer főnyi tömeg, amely tanúja volt a Sztálin-szobor ledöntésének, amelyet Rákosi Mátyás 1950-ben állíttatott fel a Magyarok Nagyasszonya – a Regnum Marianum – lerombolt templomának a helyén. A nép követelte a vallásszabadság visszaállítását, és az egyházi korlátozások megszüntetését. A forradalom által visszatért vallásszabadság országsszerte megtöltötte a templomokat imádkozó hívekkel. A hitoktatás szinte kivétel nélkül visszatért a régi keretek közé.

III. Egyházak, egyházpolitika a Kádár korszakban

Ebben a korszakban az állam egyházakkal szembeni politikáját a történelemből jól ismert „oszd meg és uralkodj” elve jellemezte: az egyikkel megállapodni, a többiek ellenében. A másik jól használható taktikai eszköznek az egyházak belső megosztása mutatkozott. Az egyházvezetőket igyekeztek megfélemlítéssel, zsarolással megtörni. Miközben Kádár János a rádióban még félelem nélküli életről szónokolt, az 1956. december 6-ai kormányülésen már megszületett a határozat az *"ellenforradalmi tevékenységben, terrorcselekményekben résztvevők felelősségre vonásának meggyorsításáról."* A perekben több tucat lelkipásztort és presbitert ítélték el, fosztottak meg állásától. Sikerült a félelem és kiszolgáltatottság érzését megerősíteni, s a helyi közösségekben, illetve az országos propaganda szintjén az egyházat negatív színben feltüntetni. Az egyházat ismét megtörték, és a végletekig megalázták. A belügyi szervek jellemző eszköze volt, hogy látszólag nem vallási okokból indítottak eljárást, hanem többnyire valótlanúságokon alapuló politikai, illetve köztörvényes vádakkal.

A **hatvanas évektől** a nyílt terror helyett burkoltabb módszerekkel éltek. Mindszenty bíboros Rákosi Mátyás egyházpolitikáját „ravaszkodással álcázott vallásüldözés”-nek nevezte. Kádár János óvatosabb, az álcázásban ügyesebb és a ravaszkodásban találékonyabb volt. A kádári egyházpolitika lelkiismereti és vallásszabadságról beszélt, az egyházakkal való békés együttműködést hirdette, de ugyanakkor az istenhitnek a nép lelkéből való kiirtását és az egyházi intézmények fölöslegessé tételét tekintette végső feladatának.

A vallásosság elleni küzdelmet számos szervezet feladatává tették. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat feladata ismeretterjesztő előadások szervezése volt a vallás tanainak cáfolására, a KISZ, az úttörőmozgalom programjai a gyermekekkel, fiatalokkal kapcsolatos egyházi szertartások semlegesítését is célozták. A családi ünnepek egyházi szertartástól mentes formáinak megteremtése pedig a helyi tanácsok feladata lett, miközben hasonló

tevékenységet vártak el a pedagógusoktól, a szakszervezeti bizottságoktól. A munkába bevonták például a védőnőket és az orvosokat is.

A keresztelés helyét a „névadó ünnep”, a bérmálás, illetőleg a konfirmáció helyét a „kisdobos avatás” vagy a „nagykorúsítási ünnepély” foglalta el. Számos munkahelyen évente egyszer rendeztek tömeges névadó ünnepséget, ahol gyakran a szocialista brigádok vállalták a névadó szerepét. Az állam és a párt anyagi kedvezményekkel is igyekezett megkedveltetni ezeket az egyházzellenes szándékkal propagált családi ünnepségeket. A hívők úgy oldották meg a lelkiismereti problémát, hogy a kommunista esküvő vagy keresztelő után felkerestek valahol, a lakóhelyüktől messze egy ismerős papot, aki zárt ajtók mögött megeskette az új párt vagy megkeresztelte az újszülöttet.

Esküvő kisdobosokkal, úttörőkkel és munkahelyi, szakszervezeti névadó

A hetvenes évektől kezdve az állam fokozatosan bevonta az egyházakat bizonyos társadalmi problémák megoldásába, mint például az alkoholizmus, az ifjúsági bűnözés, ami az egyházak számára az elszigeteltségből való kilépés, az újrakezdés lehetőségét jelentette. Ugyancsak az állampárt bizonyos irányjaival való együttműködési készség gyümölcse volt, hogy az egyház bár szigorú korlátok között, de felkarolhatta a történelmi, nemzeti hagyományok ápolását, és a határon túli magyarság ügyét is.

Az igaznak az emlékezete áldott, de a bűnösök neve semmivé lesz”³

A Szenczi család első találkozását a kommunizmussal egy tragikus eset jelentette. A „felszabadulást” követő hetekben Szenczi Győző öccse, Szenczi Ottó élelem után ment, hogy így segítsen bátyja családján. Az őt feltartóztató szovjet katonák azonban nem érték be azzal, amit a kezéből átadott nekik: a hátizsákját is szeretnék volna megkapni. A teológushallgató hiába próbálta őket jobb belátásra bírni, egyszerűen leszúrták. Néhány hét múlva meghalt.

Szenczi Győző először a háború utáni években járt Nábrád környékén. *„Az apósát hívta ide a szamoskéri gyülekezet evangelizációs hetet tartani, de az idős ember a vejét küldte maga helyett a távoli faluba. A falu népe és a nyugdíjba készülő helyi lelkész házaspár a hét végére úgy megkedvelte a fiatal embert, hogy őt szemelték ki utódjuknak”* - idézte fel az emlékeket Szenczi Győző özvegye, aki férjével végül nem Szamoskérre, hanem Nábrádra került.⁴

Esküvői kép fia, Szenczi Ottó családi albumából

³ Példabeszédek könyve 10. fejezet 7.

⁴ Kiss Sándor: Büntetlenség és büntetés. In. Reformátusok Lapja. 2012. február 26.

Szenczi Győző 1949-ben lett lakóhelyem, Nábrád lelkésze. Ekkor már Budapesten - unokája, Szenczi Ildikó emlékezése szerint - „megjárta az Andrássy út 60-at, majd amikor nem találtak semmi bizonyítékot ellene, elengedték. Ezt követően el kellett hagynia Budapestet, s az ország keleti szélére került.”⁵ Bár az ötvenes évek téészesítését és padlássöpréseit a nábrádiak is megsínylették, a fiatal lelkésznek a helyi kommunistákkal nem volt különösebb gondja. Sokan eljártak a templomba, az ifjúság is jelen volt az egyházi munkában, gyülekezeti házat építettek és férfi énekkar is működött a lelkész vezetésével. Amit ő erénynek, a jó munkája eredményének tartott, mások szemében bűn volt.

A Nábrádon hallgatható néhány rádióból harsogott a munkáskórus éneke és a pártvezér május elsejei lelkesítő beszéde. Jólétről, jókedvről és fejlődésről szónokoltak. A rendszer propagandacéljainak elérése érdekében a lelkészeket arra szólították fel, hogy a téészesítést és a beszołgáltatásokat, az ötéves tervet támogató prédikációkkal segítsék a hatalmat.

Kónya József zsarolyáni református lelkész mesélte el a következő történetet:

„Valamikor, az ötvenes években, a Nábrádhoz közeli Mándon arra „kérte” a hatóság a tiszteletest, hogy tegye lehetővé, hogy a parókia padlásán tárolják szárítás céljából a betakarított napraforgót. A lelkész ehhez nem járult hozzá. Másnap már nem volt a mándi gyülekezet lelkésze, mert áthelyezték egy másik településre. A történethez tartozik még, hogy az is kiderült, hogy nem is termeltek napraforgót a faluban. Az egész csak ürügy volt, hogy a hatalomnak nem tetsző papot eltávolítsák a faluból.”

Szenczi Győző egy kényszer szülte prédikációjával sodorta magát veszélybe. **Nábrád** aljegyzője az alábbi jelentést továbbította Mátészalkára az alispánnak:⁶

⁵ Szenczi Ildikó (unoka) visszaemlékezésének teljes szövege a mellékletben

⁶ A Rákosi-diktatúra első éve. Dokumentumok Szabolcs-Szatmár- Bereg megye történetéből. 129. p

Fenti számú rendeletre jelentem, hogy a járási főjegyzőtől kapott felhívás alapján körjegyzőségemhez tartozó Nábrád és Kérsemjén községek M. D. P. titkáraival karöltve a helyi lelkészeket a karácsonyi ünnepeket megelőzően felkerestük saját lakásában és megkértük őket, hogy a karácsonyi ünnepek, az ó év és az Új év napján beszéljenek az 5 éves tervről és a békéről. A községek lelkészei ezen kérésünknek eleget is tettek, de meg kell említenem, hogy úgy az 5 éves tervről, mint a békéről, csupán néhány mondatban emlékeztek meg, s ebből világosan kitűnik az hogy ezen megemlékezésük is csak hatósági kényszer hatására történik.

Nábrád, 1950. január 5.

Nagy Sándor körjegyző

Leleplező ez a dokumentum. A bizonyíték az alábbi két kifejezés: „*megkértük őket*” illetve „*megemlékezésük is csak hatósági kényszer hatására történik*”. Milyen kérés az, amelyik kényszerítő?

Az 1950-es években Szabad Föld Téli Esték az ideológiai átnevelés eszközei voltak. A kultúrházakban propagandával egybekötött és átideologizált ismeretterjesztő előadások ezreit tartották. Ezek látogatóinak a száma évente 4 és 6 millió között mozgott. Mint majdnem mindenről, ezekről az eseményekről is jelentést kellett küldeni. A fehérgyarmati járás népművelési előadója is eleget tett ennek a „*kérésnek*”⁷.

Február hónapban 46 előadást tartottunk. A megtartott előadásokon 5393 dolgozó vett részt. [...] Ellenséges megnyilvánulás Botpaládon és Nábrádon történt. Az előadásokat vasárnap este rendezték meg 6 órai kezdettel. Mire az előadást megkezdték volna a pap beharangoztatott. Ezzel azt akarta elérni, hogy a dolgozókat elvonja az előadásoktól. Botpaládon a párt, valamint a tanács megtette a szükséges intézkedést e megnyilvánulás ellen.

Fehérgyarmat, 1953. március 12.

Ombódi Károly népművelési előadó

Nábrádon évtizedek óta és most is vasárnap este 6 órakor harangoznak be. A Szabad Föld Téli Esték előadásait csak néhány hónapja kellett a falu lakóinak látogatni. Mégis a politikai hatalom értékelte „*ellenséges megnyilvánulásnak*” az esti istentiszteletra történő harangozást. A szabad vallásgyakorlást minden módon próbálták ellehetetleníteni, a megszokott időben tartott istentisztelet is ellenállásnak számított. Szenczi Győző csak ragaszkodott a falu hagyományos harangozási idejéhez.

⁷ A Rákosi-diktatúra első éve. Dokumentumok Szabolcs-Szatmár- Bereg megye történetéből 282-283. p.

„Csak akkor születtek nagy dolgok, ha bátrak voltak, akik mertek”⁸

1956 október - Szenczi Győző

Nábrádon, a pesti forradalom hírére, 1956. október 27-én felvonulást szerveztek. Amikor a 37 éves lelkész otthona elé értek a felvonulók, ő is csatlakozott a menethez. A tanácsháza udvarán Szenczi Győző prédikált. Szólt a pesti eseményekről, hangsúlyozta, hogy Magyarországon szabadságharc folyik az orosz elnyomás ellen. A felvonulók egyházi énekeket énekeltek, de kormányellenes bekiabálások is elhangzottak. Követelték a falu vezetőitől a begyűjtési iratok átadását, s a felvonulók ezeket az iratokat, a cséplési eredményeket feltüntető papírokat megsemmisítették. Ezt követően a templomnál lévő 1848-as emlékparkhoz mentek, és itt elhelyeztek egy Kossuth-címeres zászlót, s Pásztor Imre elszavalta a Nemzeti dalt.

Október 29-én megalakult a községi nemzeti (forradalmi) bizottság, amelynek Szenczi Győző is tagja lett. A bizottság tagjai közé többségében presbitereket választottak meg. Felmentették a falu eddigi vezetőit, s átvették a település irányítását. Megalakulásuk után a községi tanács épületében átvették a falu iratait. Utasították a tsz elnökét, hogy a tsz vagyonát leltározza fel, s ezt a leltárt adja át a megalakult nemzeti bizottságnak. Szerkesztettek egy dobolási szöveget, amelyet dobszó útján kihirdettek a faluban. A nábrádi dobolási könyv 1956. október hó 29-i hirdetményéről⁹

⁸ Ady: A Tűz csiholója

⁹ Hiteles másolat. Bp. Fővárosi Bíróság irattára. Büntetőpercek: 515/1989. In: Dikán Nóra: Az 1956-os forradalom utáni megtorlás Szabolcs-Szatmár- Bereg megyei dokumentumai. I/3 A fehérgyarmati járás. Nyíregyháza 1993. p. 198.

A nép megbízásából megalakult Nemzeti tanács elrendeli a következőket.

- 1. Az egész község területén teljes szesztilalom lép életbe.*
- 2. Mindenféle gyűlés és csoportosulás tilos.[...]*
- 3. A nemzeti tanács nemzetőrség felállítását rendelte el.[...]*
- 4. Mindennemű lopás, rablás, vagy kárt okozó tevékenységgel szemben a nemzeti tanács a legszigorúbb módon fog eljárni.*
- 5. Az üzletek nyitvatartási idejét reggel 7. órától délután 6 óráig állapítja meg.*
- 6. A nemzeti tanács elrendeli az iskolai tanítás rendes folytatását azzal, hogy az orosz nyelv tanítása megszűnt, helyette egyházi énekek tanítását kezdik meg.*
- 7. A nemzeti tanács felhívja a község lakosságát, hogy a rend és nyugalmat őrizze meg.[...]*
- 8. Felkérem a község lakosságát, hogy akinél bármilyen fegyver van, az a nemzeti tanácsnál azonnal adja le.[...]*

1956. október 30.

Mit bizonyít számomra ez a hirdetmény? Azt, hogy valamennyi intézkedés a község lakóinak érdekét szolgálta, a közbiztonság megteremtését, a közellátás biztosítását. Nábrádon erőszakmentesen zajlott le a hatalomváltás. A helyi funkcionáriusok ellenkezés nélkül átadták a tanácsháza hatalmat jelző kulcsait. A megalakult a helyi nemzeti tanácsnak, olyan emberek lettek a tagjai, akikre hallgattak a faluban. Mai gimnazistaként nem is értem, hogy lehetett ezeket a követeléseket büntetőperekben bizonyítékként felhasználni.

Büntetlenség és büntetés

1957. augusztus 22-én Szenczi Győzöt letartóztatták a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való részvétel büntette miatt.

A Budapesti Fővárosi Bíróság Népbírószági Tanácsa 1958. évi április 11-én hozott T.MN.I 7107/1957.-17. számú ítéletével Szenczi Győző VII. rendű vádlottat a forradalomban kifejtett tevékenysége miatt 3 évi börtönbüntetésre és 5 évre a törvényben meghatározott egyes jogok gyakorlásától való eltiltással és 1000 forint értékű vagyonelkobzásra ítélte. Ezt az ítéletet a Legfelsőbb Bíróság Népbírószági Tanácsa jóváhagyta.¹⁰

¹⁰ A Budapesti Fővárosi Bíróság Népbírószági Tanácsának ítélete Nagy Gyula és társai perében. In: Dikán Nóra: Az 1956-os forradalom utáni megtorlás Szabolcs-Szatmár- Bereg megyei dokumentumai. I/3 A fehérgyarmati járás. Nyíregyháza 1993. p.

„Vádlottak cselekményének társadalmi veszélyessége kimagasló. [...] Vádlottak magatartásukkal a fehérgyarmati járásban kialakult ellenforradalmi cselekedetekhez nagymértékben hozzájárultak, amiben megmutatkozott a hatalmi törekvésük is. [...] A bíróság azonban ennél a kérdésnél azt sem hagyhatta figyelmen kívül, hogy vádlottak mind köztisztviselőként álló személyek voltak (üzemek, hivatalok vezetői, pedagógusok, bírósági elnök, lelkipásztor, stb.), akire a tömeg hallgatott és így módjukban lett volna más irányba is terelni a tömeghangulatot, ill. azt lecsillapítani.[...] A bűnösségi körülmények vizsgálatánál a Budapesti Fővárosi Bíróság Népbírói Tanácsa a következőket vette figyelembe:

[...] Szenczi Győző VII. r. vádlottnál súlyosbító körülmény, hogy mint lelkipásztor, hivatásával szembehelyezkedve vett részt az eseményekben,

míg enyhítő a nő, családos állapota, büntetlen előélete.”

A népbírói ítélet szövegéből megismétlek egy mondatot: *„a vádlottak mind köztisztviselőként álló személyek voltak. (üzemek, hivatalok vezetői, pedagógusok, bírósági elnök, lelkipásztor, stb.)* Hogy is van ez? A bíróság „elszólása” szerint a vádlottak „köztisztviselőként álló személyek” voltak, mégis a forradalom eltiprása után ezeket a „köztisztviselőként álló személyeket” 1989-ig csak „ellenséges személyeknek”, „csőcseléknek”, „banditáknak” nevezték.

Győző bácsi soha nem beszélt a börtönben eltöltött időről. Amikor egyszer valaki faggatni akarta, csak annyit mondott: *„Azért voltam ott, hogy vigasztaljam a bajbajutottakat.”* Felesége havonta egyszer látogathatta meg, a négy gyermek ez idő alatt egyszer sem láthatta az apját. Börtönéveit Pesten töltötte, de volt Vácott és Márianosztrán is. A családja húsz hónapig várta haza Szenczi Győzőt, aki végül 1959. április 4-én szabadult. A felesége Nábrádon maradt a négy gyerekkel, s a nábrádi emberek féltő szeretettel gondoskodtak a családról. A gyülekezet azonban hiába várta, a tiszteletes a nábrádi szószékre nem mehetett föl többé. 1960-ban a Tolna megyei Nagyszékelybe került, ahol húsz évig, egészen nyugdíjazásáig szolgált. Nyugdíjasként még majdnem tíz évig, egészen haláláig a Budapest-Pasaréti gyülekezet beosztott lelkésze lehetett.

Szenczi Ottó (fia) szerint ez a kép volt vele a börtönben

A református egyház konventjének kimutatása szerint 1957. november 22-én a következő református lelkipásztorok és segédlelkészek voltak letartóztatásban:

Bognóczy Géza (Hidas), Gaál László (Gomna), Szabadi Sándor (Kecskemét), Szabó Gyula (Érsekcsanád), Takácsi Dezső (Somogyhatvan), Vincze Ernő (Kiskörös), Horváth Barnabás (III. éves teológus), Gulyás Lajos (Levél), Nagy Kolozsvári István (Szentgyörgyvölgy), Németh Géza (Győr), Szij Rezső (Pétfürdő), Pap István (Lad), Bán István (Nyíregyháza), Puskás Lajos (Tetétlen), Tóth Dezső (Tiszakürt), **Szenczy Győző (Nábrád)**, Tussay János (Pocsaj).

Ezek a lelkészek a maguk szűkebb pátriájában ismert és megbecsült személyek voltak, akik az újonnan alakuló forradalmi testületekben, nemzeti bizottságokban szerepet vállaltak, akik a törvényesség és a rend védelmében csillapították az embereket és óvtak a népítéletektől.

Mit üzent Szenczi Győző(k) elítélésével a hatalom a többi lelkésznek, az egyházaknak, a tisztességes embereknek?

Azt, hogy nem az számított, hogy mit tett valaki 1956 októberében, novemberében, hanem az, hogy melyik oldalon állt. Sőt, minél bátrabban, egyenesebb viselkedett, annál nagyobb veszedelmet jelentett a hatalom számára. Mert minden diktatúra tudja, hogy aki

egyszer bátor volt, az másodszor is bátor tud lenni. Aki egyszer egy közösség véleményét, akaratát befolyásolni tudta, arra legközelebb is hallgatni fognak az emberek. S a bátor, elveiért kiálló, nehéz helyzetekben is bölcsen döntő személyiség a legfőbb ellensége minden totális rendszernek.

Egy ilyen kirakatper befelé is súlyos üzenetet hordozott. A megtorlás és a megfélemlítés eszköze volt. Hiszen mindenki számára nyilvánvalóvá tette, hogy a hatalom, ha akarja, ha érdekei úgy diktálják, egy tiszta szándékú lelkipásztorból is tud felbujtó, embertelen ellenforradalmárt faragni. Üzenet volt az egyházaknak is. A forradalom napjaiban jelentős mértékben járultak hozzá az önbíráskodások megfélemlítéséhez, a nyugalom, a békeség, a törvényesség fenntartásához. A megtorlások során nem egy esetben éppen e békéltető tevékenységük miatt indult ellenük eljárás, vagy büntették őket a megtorlás jogon kívüli eszközeivel. A hatalom éppen a község egyik legtekintélyesebb, legismertebb polgárának elítélésével, megalázásával kívánta bizonyítani az erejét, hiszen az elrettentés volt a szándéka. Ez – emberi áldozatok árán – sikerült is évtizedekig. Pusztán azért mert személyüknek és szavuknak hitele volt, s ez megbocsájthatatlan bűnnek bizonyult a kádári hatalom szemében.

Az egyházüldözés ravasz formái, eszközei 1960-1980 között

Dolgozatom utolsó részében összegyűjtöttem néhány „apróságnak” tűnő történetet, amelyek bizonyítják a Kádár- kori politika egyházakkal szembeni rosszindulatát, a burkolt, ravasz egyházüldözés módszereit.

I. Egyházi épületek sorsa a szocializmus éveiben¹¹

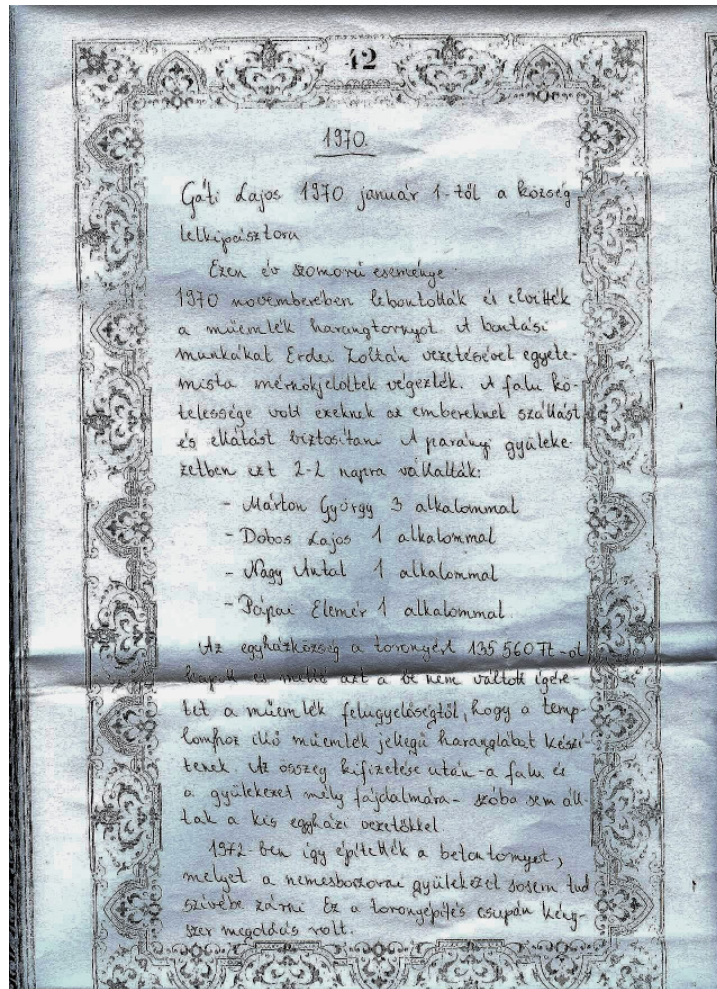

Az egyházközségek tulajdonában álló templomok, haranglábak felújítására a kis falusi gyülekezeteknek nem volt pénze. Állami támogatást pedig nem kaptak, vagy feltételekhez kötötték. Így volt ez egy kicsi szatmári faluban Nemesborzován is. A kis falu népi építészeti remekműve a harangláb került nagyon rossz állapotba. A helyben történő felújítására pénzt nem kapott a falu, de az 1960-as évek végén elhangzott egy lehetőség:

¹¹ Nagy Lívia: Nemesborzova templomai. Iskolai dolgozat. (kézirat)

- Meg lehet menteni a haranglábat, ha Nemesborzova megválnék tőle. Lesz pénz a felújítására, de a helyreállítás után már nem itt szólal meg a fatorony harangja, hanem az építmény, a kialakítás alatt álló Szentendrei Falumúzeumba kerül. A református egyház vezetősége (lelkész Nagy Andor), a presbitérium kénytelen volt eladni a haranglábat.

Az egyházközség aranykönyvében így írt erről a krónikás:

Az aranykönyv 1970. évi bejegyzése

II. A szocialista emberideál érdekében...

Az egyházüldözés módszere volt az is, amikor a vallásos embereket zaklatták a templomba járás, a hitük gyakorlása miatt. Így emlékeznek ezekre az évekre azok az emberek, akik segítettek nekem a pályázat megírásában:

„A kisváros temploma előtt egy fa takarásában állt a beszervezett buzgó tanító elvtárs, aki kis füzetrel és tollal a kezében, felírta a templomba menő gyerekek és a fontosabb poszton levő felnőttek nevét. Párttagok gyerekei általában három faluval odébb tartották templomi

eskiüvőjüket, keresztelőt. Olyan párttagokról van szó, akik nem azért voltak azok, mert a marxizmus-leninizmust falták, hanem azért mert bizonyos foglalkozásokba anélkül nem lehetett bekerülni (tanító, nevelő, óvónő, hivatásos tűzoltó, rendőr, katonatiszt, igazgató, főkönyvelő, katonai üzem civil dolgozója, de alacsonyabb vezető beosztású is), vagy aki vadász akart lenni és nem volt párttag annak esélye sem volt fegyverhez jutni.”

„Megpróbálták a felnövő nemzedékeket az uralkodó ideológia hívévé tenni. Ezzel kapcsolatban nem túlzás „agymosásról” beszélni. Már az óvodában is olyan meséket kellett hallgatniuk a kicsiknek, amelyek nem a Jézuskáról, a jó királyfiról, netán a magyar történelem jeles alakjairól szóltak, hanem Lenin életéről. Egyszerűen azt sulykolták a fejekbe, hogy a vallás túlhaladott, reakciós, a fejlődő kommunista embertől idegen. A hetvenes években még simán megszegényítették a hittanra járókat. Hagyták, hogy kiközösítsük a nem úttörő osztálytársat. Jó pontnak számított, aki a templomba járás, hittan helyett a „Ki tud többet a Szovjetunióról?” versenyre készült.”

Iskolánk egyik tanára mesélte el a saját történetét:

„Szatmár egyik kis falujában nőttem fel, és a szokásoknak megfelelően én is hetedikes koromban konfirmáltam, ugyanúgy, mint a többi, velem egykorú, református vallású gyermek az 1970-es évek elején. A konfirmáció letétele után első alkalommal pünkösds vasárnapjának délelőtti istentiszteletén vehettünk úrvacsorát.

És az akkori szokásoknak megfelelően a hasonló korú gyermekkel együtt úttörő is voltam. Az úttörőavatás időpontja pedig hagyományosan, minden évben a gyermeknapon volt, ahol a részvétel kötelező volt az úttörőcsapat minden tagja számára.

Az, hogy vasárnaponként templomba, meg hittanra jártunk, hétköznap meg őrsi órára és rajgyűlésre, nem okozott különösebb gondot mindaddig, amíg az első úrvacsoravétel/pünkösdsvasárnap/ és az úttörő avatás/gyermeknap/ időpontja egybe nem esett. A gyerekek, és később a szülők is kérték az úttörőcsapat vezetőjét, hogy az avatást tartsák egy héttel később, a következő vasárnapon, de ő elutasította ezt a kérést, mondván, hogy az úrvacsoraszétosztást is lehet egy héttel később tartani. Aztán az iskola igazgatóját is megkeresték, de nála sem jártak sikerrel, pedig akkor már azzal is beérték volna, ha az avatást délutánra teszik: az álláspontja az volt, hogy döntse el mindenki, hogy mi a fontosabb számára: a templom, vagy az iskola. A kialakult konfliktus megoldása /és nem utolsósorban a gyerekek/ érdekében végül a falu lelkipásztorának kellett engednie, így ő tette át az úrvacsora osztás

/egyébként több évszázados hagyományos/ időpontját délutánra. Így történt, hogy ugyanaznap délelőtt úttörő egyenruhában mondtam verset a sportpályán a felavatandó kisdobosok és úttörők tiszteletére, és délután 13-ad magammal álltam a templomban és első alkalommal vettem úrvacsorát.”

„A tanároknak ki volt adva, ahol csak lehetséges beszéljenek a vallás ellen; a szülőket pedig riasszák el attól, hogy gyermekeiket beírassák hittanra. A hittanra járás elvileg alapvető jog volt, gyakorlatilag azonban az állam számos módszerrel akadályozta. Először is hittanra csak az járhatott, akit beíratnak oda. A beíratás időpontja úgy volt megszervezve, hogy minél nehezebbé váljék a szülők számára. Évente egy délután és a következő délelőtt volt a beíratás az iskolában. Sok helyen ott ült az igazgató, néha a párttitkár, olykor a helyi legfontosabb munkaadó, például a téész elnöke. S próbálták lebeszélni a szülőket, hogy ez káros lesz a munkahelyre nézve, hogy emiatt nem fogják felvenni a gyermeket felső iskolába, és így tovább.”

Felhasznált irodalom:

1. Bán István: Arctalan szolgálók. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Szemle.
2. Dikán Nóra: Az 1956-os forradalom utáni megtorlás Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei dokumentumai. I/3. A fehérgyarmati járás. Nyíregyháza 1993.
3. Horváth József: Rafinált vallásüldözés Magyarországon a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK) – a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.
4. Kis Réka: Protestánsok lehetőségei Magyarországon –az „oszd meg és uralkodj” elve és gyakorlata. In. http://www.mtatk.hu/interreg/kotet2/10_kiss_reka.pdf
5. Kiss Réka: A reformátusok. In. História 2006. 6-7.sz. p. 35-36.
6. Kiss Sándor: Büntetlenség és büntetés. In. Reformátusok Lapja. 2012. február 26.
7. Nagy Lívია: Nemesborzova templomai. Iskolai pályázat (kézirat)
8. A Rákosi-diktatúra első évei. Dokumentumok Szabolcs-Szatmár- Bereg megye történetéből. 129. p.
9. Szabó Csaba: A katolikus egyház Magyarországon a „hosszú hatvanas években”. In. Rubicon 2004. 10. sz. p. 61-65.
10. Szabó Csaba: Egyházpolitika és a katolikus egyház. In. História 2006. 6-7. sz. p. 32-33.

Adatközlők: **Szenczi Ottó**, aki rendelkezésemre bocsátotta a dolgozathoz mellékelt fotókat; **E. Nagy István**, aki felvette a kapcsolatot Szenczi Győző családjával; Nagyapám, **Varga Sándor** (67 éves); **Kovács Endre** (77 éves) és lakóhelyem, Nábrád idősebb lakosai, akik emlékeikkel segítették a dolgozat elkészítését.

MELLÉKLETEK

Szenczi Ildikó: 1956. ÜZENETE!

„ Nagypám lelkész volt. 1949 és 1956 között folyamatosan elővették ilyen- olyan ürüggyel. Már 1956 előtt megjárta az Andrássy út 60-at majd amikor nem találtak semmi bizonyítékot ellene, elengedték. Ezt követően el kellett hagynia Budapestet és az ország keleti szélére került, miközben családja többi tagja Pesten maradt. Így kerültek a nagyszüleim a Szamos parti Nábrádra. Ott is folyamatosan lesték minden lépését, hogy mikor tesz olyat, amiért bilincsbe verhetik. Eljött 1956 ősze, amikor a pesti történésekre, vidéken is sorban tüntetéseket és felvonulásokat szerveztek. Fehérgyarmaton Dr. Terényi László bíró – aki jó barátja volt- meghívására részt vett azon a gyűlésen, amely alapján aztán 1957. Augusztus. 23-án letartóztatták. Nyíregyházára vitték, ahol találkozott Terényivel és hat másik fehérgyarmati sorstársával. Onnantól fogva együtt éltek át a tárgyalótermek borzalmait és a börtönök kínjait. Nagypámat mind első, mind másod fokon három évre elítélték. Szemtanuk elmondása szerint hihetetlen védőbeszédet tartott. Még a bíró is meg volt győződve arról, hogy Szenczi lelkész úr nem bűnös, mégis bezárult mögötte a cella ajtaja 20 teljes hónapra. EZ IS KIRAKATPER VOLT, MINT A TÖBBI! Életek százait törték meg és csonkították meg. Még a börtönök között is vitték őket egyik helyről a másikra. A Markó utcából, Vácra, majd Márianosztrára. 1959. Április. 4-én a kádári általános amnesztiával a többiekkel együtt ő is kiszabadult. Mikor kiengedték, Nábrádon soha többet nem állhatott szószékre. Amikor az év eltelt, a helyi ÁVÓ megkereste. Ajánlatot tettek neki. Esperesi kinevezéssel kecsegtették. Be akarták szervezni. DE NEM KELLETT a kinevezés! Az év végén elhagyta a Szamos parti Nábrádot, s az élet Nagyszékelyre vitte, egy 600 lelkes Tolna megyei faluba. Bár a börtönben töltött időkről nem szívesen beszélt, mindezek a viszontagságok megerősítették hitében s magyarságában. Nagymamával – ki mindeközben 4. gyermekkel maradt Nábrádon- olyan embereket neveltek fel, mint az édesapámat, aki, tudja, hogy mivé lesznek azok, akik meghajoltak, s mivé, a hajthatatlanok. Ezen a helyen szeretném megköszönni a Nábrádiaknak, hogy oly sok éven át, féltő szeretettel gondoskodtak a családról. Főleg a börtönévek alatt, amikor családjuk fizetés nélkül maradt. Isten áldja meg Őket jó tettükért!

A fehérgyarmati ref. templom előtt felállított kopjafán a következő nevek olvashatóak: -

Demeter István
Marton Gyula
Molnár András
Nagy Gyula
Sándor György
Szenczi Győző
Dr. Terényi Antal
Tóth László

Dr. Terényi László és a nagypám, akiknek nevét kopjafába vésték, és mindazok kik készek voltak meghalni e nemzetért! Tudjátok meg mind, hogy HITETEK ÉS ÁLHATATOSSÁGOTOK fáklyaként ég a jövő nemzedéke előtt, hogy ALKU TÁRGYA SOHA NEM LEHET az Isten, a nemzet, az ember és a lélek.
Drága nagypapám és nagymamám, ne aggódjatok, mert tanúságtévéitek leszünk ebben a világban.”

Fehérgyarmat. 2005. október. 23.

Szenczi Győző unokájának beszéde a fehérgyarmati kopjafa avatásán 2005. október 23-án

Nagyszékelyben készült családi fotó Szenczi Ottó albumából

Szenczi Ottó édesapjáról készített életrajza, szócikke: Megjelent az alábbi kiadványban:

„LEX PRO HOMINE”, Szerkesztő: Vizváry Vilmos, N.J. PRO HOMINE ALAPÍTVÁNY,
Budapest – Újpest, 2007, p.377.

SZENCZI (SZEILER) Győző református lelkész. Bp., 1919.12.15. Édesapja Szenczy (Szeiler) Győző vasmunkás, édesanyja Fogel Julianna gyermekruha készítő kisiparos. H.: Kováts Zsuzsanna, 1944. Gy.: Árpád (1945), Zsuzsanna (1948), Ottó (1949), és Győző (1953). 1930-38 között a Könyves Kámán Gimnázium tanulója. 1938-44 között a Teológiai Akadémia hallgatója és 1944 őszén avatták református lelkésszé. Kezdetben vallástanár volt, majd 1947-ben a Magyar Biblia Társulatnál segédlelkész lett., amelyet 1949 elején feloszlattak. Közben megjárta az Andrássy út 60-at, majd kiengedése után el kellett hagynia Budapestet. Így került Nábrádra (Szabolcs-Szatmár megye), ahova a református gyülekezet megválasztotta lelkészének. 1956-ban a faluban egyetlen felvonulás volt, amely a tanácsháza irattárának utcára dobálását leszámítva békésen zajlott le. A békés lezajlásban jelentős szerepet játszott. Ennek ellenére 1957-ben letartóztatták és három évre elítélték. 1959. április 4-én szabadult. A család a jelzett időszakban fizetés nélkül maradt, de a nábrádi gyülekezet áldozatkészségének köszönhetően semmiből nem szenvedett hiányt. 1960. augusztus 1-től lett a nagyszékelyi református egyház (Tolna megye) lelkésze. 1980-ban ment nyugdíjba és ettől kezdve Újpesten, a szülői családi házban lakott. Előbb a rákospalotai, majd a pasaréti gyülekezetben szolgált. A rendszerváltás után rehabilitálták. 1997-ben halt meg.